

“Точно так само, як людина не буде піклуватися про життя в іншому тілі, окрім його власного, так і нації не люблять жити під пануванням інших націй, які б благородні і великі вони не були”.

Використана література:

1. Дамта Д. Философия Махатмы Ганди / перевод с английского А. В. Радугина. – М. : Изд-во Иностранной литературы, 1959. – С. 59.
2. Gandhi M. K. Hindu Dharma. Ahmedabad, NavajivanPub. House, 1950. A collection of Gandhi's writings on Hinduism. – P. 224.
3. Там же. – С. 226.
4. Основы мировых религиозных культур (православие). – [Електронний ресурс]: http://kesler.ortox.ru/news.html&action=news_detail&id=762 (Дата звернення: 26.06.2013).
5. Нравственно-этическое воспитание как важный компонент идейно-воспитательной работы. – [Електронний ресурс]: <http://ripo.unibel.by/vlp/02/print.php?art=5> (Дата звернення: 27.06.2013).

КОНДРАК ЕЛИАС АРИФ. Мораль и этика в взаимосвязи с наукой, образованием и религией спасут человечество.

Рассмотрены проблемы морали и этики во взаимодействии с наукой, образованием и религией. Исследована взаимосвязь религии и науки. Анализируются задачи образования по морально-этическому воспитанию молодежи.

Ключевые слова: мораль; этика; наука; образование; религия; морально-этическое воспитание.

KONDRAK ELIAS ARIF. Morality and ethics in conjunction with science, education and religion will save humanity.

The problems morality and ethics in conjunction with science, education and religion are considered. The relationship of religion and science is investigated. The task of moral and ethical education of youth are analyzed.

Keywords: morality, ethics, science, education, religion, moral and ethical education.

УДК 37.011.3-051:78

Костюков В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧНОГО АРТИСТИЗМА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Стаття присвячена розгляду педагогічного артистизму майбутнього вчителя музики з позиції функціонального аналізу. Розкрита сутність даного питання, визначені ознаки та структура педагогічного артистизму, визначені поради щодо формування педагогічного артистизму.

Ключові слова: педагогічний артистизм, професійна культура педагога, функції, взаємна імпровізація, внутрішній та зовнішній артистизм, педагогічна творчість.

Перед сучасною педагогікою стоїть завдання розвитку творчого потенціалу людини, здатної реалізувати себе в нестабільних умовах дійсності. Забезпечити розвиток продуктивних можливостей підростаючих

покоління в освітньому процесі зможе той вчитель, чий потенціал визначається високим рівнем розвитку професійної культури вчителя.

Мета статті полягає у функціональному аналізі педагогічного артистизму майбутнього вчителя музики. Професійно важливим стає розвиток ціннісної свідомості і самосвідомості, духовної, моральної, інтелектуальної та методологічної культури, здатність до співтворчості та діалогу, багатство особистісних проявів, образність постановки та вирішення проблем, натхнення, відчуття внутрішньої свободи, що притаманно педагогічному артистизму. Останньому приділяється поки незаслужено мало уваги.

Доцільно зазначити, що прояв артистизму це не тільки зовнішні фактори (жести, міміка, інтонація), хоча і вони дуже важливі для створення атмосфери, але і здатність майже миттєво переключатися на нові ситуації, опинятися в новому образі. Стосовно педагогіки артистизм розглядається як [1, с. 48]:

- *Риса особистості вчителя*: здатність перевтілюватися, багатство жестів та інтонацій, дар оповідача, здатність подобатися, натхненність, відчуття внутрішньої свободи, образне мислення, прагнення до нестандартних рішень через образні асоціації, здатність до імпровізаційного і природнього існування в умовах педагогічного процесу.

- *Сукупність навчальних прийомів, "технік"*. Це означає, що урок "розігрується" за особливими законами: відбір найбільш естетично яскравої смислової інформації, "техніка" постановки питань, що заохочує всіх до уроку-гри, пошук способів "занурення" в тему уроку, вибудовування поведінки вчителя відповідно до певних педагогічних завдань.

- *Концепція педагогічної творчості*, за якою вся навколишня дійсність працює на неї, а зміст уроку не зводиться до якогось вузького аспекту.

Роль і місце артистизму у викладанні можуть мінятися при вдосконаленні професійної діяльності вчителя: артистизм може проявлятися як якість особистості, а в міру накопичення професійного досвіду, інтегрувати всі складові роботи вчителя, синтезувати і робити цілісною всю його діяльність.

На думку І. Ф. Ісаєва [2, с. 116-120] можна виділити чотири рівня сформованості педагогічного артистизму:

Адаптивний рівень характеризується наявністю фізіологічних і психологічних задатків. Професійно-педагогічна діяльність будується за задалегідь відпрацьованою схемою без використання творчості. Викладачі, що знаходяться на цьому рівні, не проявляють активності в плані професійно-педагогічного, творчого, самобутнього артистизму, фасцинація здійснюється за необхідності або взагалі відкидається.

Репродуктивний рівень передбачає стійке ціннісне ставлення до педагогічної реальності: вчитель більш високо оцінює роль педагогічного артистизму, внутрішнє "налаштування" на творчість нестабільне, обмежується відтворюючою діяльністю. При цьому рівні розвитку педагогічного артистизму успішно вирішуються завдання педагогічного

спілкування. Вчитель усвідомлює необхідність підвищення рівня педагогічної артистизму.

Евристичний рівень характеризується добре розвиненими спостережливостю і уявою, творчою самобутністю, оригінальністю думки, виразністю та заразливостю, умінням “збиратися” в потрібний момент, організовувати свою волю і психіку, здатністю до перевтілення, чарівністю і переконливістю. На цьому рівні педагогічний артистизм проявляється у здатності втілювати думку і переживання в образі, поведінці, слові.

Креативний рівень характеризується високим ступенем результативності педагогічного артистизму, мобільністю психолого-педагогічних знань, духовністю змісту професійно-педагогічної діяльності, впевненістю в собі, дипломатією у відносинах з людьми, прагненням до співпраці, чуйністю, емоційністю, адаптивністю, відкритістю (вільне вираження почуттів, відсутність “маски”), гнучкістю (легке вирішення несподіваних проблем).

Вплив особистості вчителя обумовлений живими, емоційними зв'язками, які виникають між викладачем і студентами, органічністю, природністю у використанні різноманітних засобів, коли вибір засобу, його характер обумовлюється конкретною ситуацією. Вчителю необхідно вміти тонко “доторкнутися” до особистості вихованця і, передаючи людський досвід, зберегти за ним право самостійного вибору. Технологія такого “дотику” складається з умінь вчителя, які функціонують в умовах педагогічного спілкування, де проявляється творчість:

- вміння яскраво, захоплююче висловити своє Я для того, щоб думка стала доступна учневі для сприйняття і розуміння; точно орієнтувати інформацію на співрозмовника, підібрати образні оцінки;

- вміння “зчитувати” психічний стан учня, розуміти, що з ним відбувається;

- організації взаємин з учнями, мистецтво вибудовування, розвитку взаємин, їх перебудови, якщо в цьому є необхідність;

- майстерності впливу на співрозмовника, вміння взаємодіяти з ним;

- вміння саморегуляції (керування власними психічними станами, подолання різноманітних психологічних бар'єрів, “виклик” творчого самопочуття, вміння бути оптимістичним).

Таким чином, педагогічний артистизм – це феномен, що функціонує з тим чи іншим ступенем активності в процесі педагогічної творчості [1, с. 49]. Роль і місце артистизму у викладанні можуть змінюватися по мірі професійного зростання вчителя: він може проявлятися як якість особистості, а в процесі накопичення професійного досвіду може синтезувати і робити цілісною всю його діяльність.

Основний жанр уроків артистичних педагогів - взаємна імпровізація, тобто творча свобода кожного в ході уроку. Урок не розігрується “по нотах”, його партитура створюється щоразу заново. Звідси - імпровізація, точніше взаємна імпровізація, в якій беруть участь усі. Активна взаємна імпровізація безпосередньо впливає на творче становлення учнів. Педагогічний

артистизм допомагає знайти контакт з учнями, отримати певний аванс дитячої довіри.

У структурі педагогічного артистизму виділяють дві сторони: внутрішню і зовнішню.

Внутрішній артистизм визначає:

- культуру вчителя;
- безпосередність і свободу;
- емоційність;
- гру уяви;
- творчий, образний шлях постановки та вирішення проблеми;
- асоціативне бачення;
- внутрішнє “налаштування” на творчість;
- самовладання в умовах публічності.

Зовнішній артистизм розглядається як:

- ігрова подача, “техніка” гри;
- передача свого емоційного ставлення до діяльності;
- вміння самопрезентації;
- виведення учнів на ігровий рівень;
- вміла режисура уроку.

У процесі педагогічного спілкування артистизм викладача виконує наступні функції: мотиваційну, мобілізаційну, атрактивну, фасилітаторську, стимуляційну, гедоністичну, синтетичну.

Так, *мотиваційна* функція здійснюється не тільки під час підготовки до занять, а й під час діяльності, коли артистизм вчителя відіграє важливу роль для учня, сприяючи підвищенню пізнавальної мотивації навчання, дозволяє з'єднати фактичні знання з їх емоційним сприйняттям і формувати переконання через образне узагальнення картин світу. Не менш важливою ця функція є на етапі професійної підготовки вчителя, коли застосування мистецтвознавчих категорій щодо аналізу педагогічного процесу дає можливість забезпечення більш ефективної стратегії університетської підготовки фахівців, сприяє більш цілісному охопленню педагогічного процесу в його різноманітних зв'язках. Орієнтація студента на майбутню діяльність як на творчість разом зі знаннями з театральної педагогіки можуть стати однією з умов підвищення мотивації навчання.

Мобілізаційна функція здійснюється здебільшого на етапі передбачення майбутнього спілкування з класом, коли вчитель може звільнитися від напруги, налаштуватися на позитивну психологічну домінанту, протистояти стресу, коли вчительський бадьорий вигляд змушує учнів повірити в успіх діяльності.

Атрактивна функція допомагає вчителю впливати на соціально-психологічний механізм сприйняття себе як особистості. Особистісна самопрезентація передбачає вміння вчителя постати перед дітьми не як посадова особа, наділена певними владними повноваженнями, не підкреслюючи при цьому своїх рольових переваг. Від ефекту “першого враження” залежить уявлення про вчителя як про приємну або

малоприємну людину, викликає симпатію учнів або неприйняття ними вчителя. Виразні особистісні прояви вчителя, натхненність міміки і пластики допомагають у впливі на соціально-психологічний механізм сприйняття його як особистості.

Фасилітаторська функція педагогічного артистизму полегшує взаємодію між викладачем та учнями, сприяє прийняттю, розумінню, терпимості до іншої думки і культури. Прояв відкритості до світу та дітей дозволяє вчителю не бути “страшним” для дитини, дає їй можливість в будь-якому випадку звернутися до вчителя.

Під *стимуляційною* функцією мається на увазі стимуляція творчого самопочуття викладача і творча активність учнів, які в результаті постійної участі у процесі творчості, через особистість вчителя, через механізми співпраці, співучасті, співпереживання потрапляють у світ пізнання мистецтва та можуть знаходити в безособовій формі культури свій особистісний стан. Гармонія зовнішніх і внутрішніх особистісних проявів вчителя стимулює учнів до переживання емоційного задоволення від спілкування з ним і з навчальним колективом в цілому, збагачує учнів досвідом відносин щодо різних явищ навколишнього світу.

Гедоністична функція передбачає акцентування ролі естетичної насолоди в сприйнятті і творенні мистецтва. Відчуття краси, переживання гармонії, досконалості, усвідомлення прекрасного як духовного піднесення – неодмінні характеристики естетичного пізнання. Розвивальні можливості педагогічної діяльності можуть бути реалізовані тільки за умови стимулювання в учнів гедоністичного ставлення до естетичних явищ.

Синтетичній функції діяльності вчителя властиве багатство особистісних проявів, неординарність, “налаштування” на учнів, відкрита позиція, це сприяє досягненню емоційно-психологічної єдності з класом, переживання радості спілкування з вчителем. Атмосфера співтворчості співробітництва, взаємного обмірковування ставить учнів у позицію союзників, соратників вчителя, співавторів уроку; відбувається синтез стремлень вчителя та учнів.

Атмосфера співтворчості, співробітництва, взаємне розмірковування ставить учнів у позицію союзників, співавторів уроку; відбувається синтез прагнень викладача та учнів.

Г. М. Падалка відзначає: “Важливою функцією мистецтва виступає гармонізація внутрішнього життя людини, відновлення енергетики особистості. Отже, учитель з мистецьких дисциплін має дбати не лише про мистецькі успіхи учня, а й про забезпечення його психологічного комфорту в процесі навчання” [5, с. 27].

Для розробки проблем спілкування вчителя з учнями деякі психологи пропонують використовувати рішення, знайдені у сфері сценічної творчості, як засобу розвитку традиційної театральної самодіяльності через постановку вистав і як ефективного способу об’єднання творчих зусиль учнів. Але існують і більш значущі аспекти синтезу педагогічної та театральної сфер. Вони можуть розглядатися як:

- засіб розвитку чуйності та жвавості, уваги та зібраності;
- засіб більш глибокого розуміння власної душі й поведінки;
- засіб, що активізує процес колективної творчості учнів на будь-якому уроці, у будь-якому навчальному матеріалі й поза класом.

“Говорячи про артистизм, психологи виділяють наступні ознаки акторської обдарованості: художня індивідуальність, властивості розуму і характеру, що викликають інтерес слухача; здатність до перевтілення, заразливість і переконливість; сила почуттів і емоційна рухливість, які дозволяють швидко переключатися від одного внутрішнього стану до іншого” [6, с. 110]. Всі ці якості, на наш погляд, необхідні для творчого педагога-музиканта.

Для того, щоб у студентів розвивалися навички творчої та артистичної діяльності, їм необхідний не стільки максимум знань, скільки їх мобільність і гнучке пристосування до умов навчального закладу. У період студентства особливо інтенсивно формуються особистісні риси студентів. Тому викладачам необхідно враховувати особливості їх темпераменту і характеру, загальну спрямованість особистості.

Головне режисерське завдання вчителя - виділити основні аспекти уроку (щодо думки і сили емоційного впливу) і вибудувати їх у режисерську композицію педагогічних подій. Таким чином, вчитель робить композицію основою пізнавальної творчості.

Урок в певній мірі є педагогічною п'єсою, автором сценарію і режисером якої є вчитель. Ця п'єса може розвиватися також за законами імпровізації, тому що багатство і різноманітність реальних педагогічних ситуацій невичерпне. На уроках, коли одні учні стають учнями-імпровізаторами, інтерес інших до подій незмінно активізується. Учні-глядачі починають брати участь в імпровізаційному спілкуванні, отримуючи при цьому інформацію більш обширну, ніж при традиційному спілкуванні вчителя та учнів.

Прояву педагогічного артистизму сприяє вміння вчителя бачити в абстрактному матеріалі життєві явища, будувати соціально цінне ставлення до досліджуваного об'єкту.

Підготовка вчителя до артистичної діяльності ефективна, якщо вона розгортається в адекватних навчальних формах і вирішує два взаємопов'язані завдання: формування готовності до сприйняття нововведення і умінням діяти по-новому.

Одна з відмінностей акторської та педагогічної діяльності полягає в тому, що актор не зобов'язаний бути режисером, а вчителю необхідно мати розвинені режисерські здібності, які проявляються в умінні згуртувати колектив, надихнути його на вирішення важливих завдань, надавши розумні рамки самостійності, а також у здатності вчителя правильно організувати свою роботу (вірно її спланувати, здійснювати самоконтроль). Артистичний викладач, як правило, може бути хорошим режисером, володіти почуттям цілого, гармонією; енергією, ініціативністю, творчою спостережливістю. Важливими режисерськими здібностями є фантазія і увага, почуття ритму,

простору і часу.

Поради, запропоновані театральною теорією дій, полягають у наступному:

- Вчитель при виконанні своїх обов'язків зобов'язаний виглядати зосереджено, зібрано, мобілізовано.
- Поведінка вчителя має переконувати учнів, що саме вони цікаві йому.
- Велику частину часу вчитель повинен перебувати "у легкій вазі", тобто у піднесеному, радісному настрої.

У **висновках** доцільно зазначити, що володіння професією вчителя передбачає формування, виховання та розвиток емоційності, інтуїції, емпатії, уяви, спостережливості, здатності до імпровізації та інших властивостей і якостей, що лежать в основі педагогічного артистизму, як одного з важливих атрибутів культури професійної діяльності вчителя музики.

Використана література:

1. Булатова О. С. Педагогічний артистизм : навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів. – М. : Академія, 2001. – 240 с.
2. Ісаєв І. Ф. Професійно-педагогічна культура викладача : навчальний посібник. – М. : Академія, 2004. – 208 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. – К. : Вища школа, 2004.
4. Андріаді І. П. Основи педагогічної майстерності. – М. : Академія, 1999.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. – К. : Освіта України, 2008.
6. Гройсман О. Л. Основи психології художньої творчості. – М. : Когніто-Центр, 2003. – 187 с.

КОСТЮКОВ В. В. Функциональный анализ педагогического артистизма будущего учителя музыки

Статья посвящена рассмотрению педагогического артистизма будущего учителя музыки с позиции функционального анализа. Раскрыта сущность данного вопроса, определены признаки и структура педагогического артистизма, определенные советы по формированию педагогического артистизма.

Ключевые слова: педагогический артистизм, профессиональная культура педагога, функции, взаимная импровизация, внутренний и внешний артистизм, педагогическое творчество.

KOSTYUKOV V. V. Functional analysis of pedagogical artistry of the future music teachers.

The article is devoted to the teaching of artistry future music teacher from the perspective of functional analysis. The essence of the matter, determine the structure and pedagogical virtuosity, certain tips to build pedagogical virtuosity.

Keywords: teaching artistry, professional culture of the teacher, functions, mutual improvisation, internal and external artistry, pedagogical creativity.